

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซี และเพื่อวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยมีคำถามการวิจัยคือ แนวคิดและลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซีคืออะไร นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีมีเดียลิตเตอเรซีในระดับใด และนักศึกษาในต่างกลุ่มสาขาวิชา มีมีเดียลิตเตอเรซีเหมือนหรือต่างกัน

ในบทนี้ จะนำเสนอเกี่ยวกับ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวคิดและลักษณะมีเดียลิตเตอเรซี ดำเนินการโดย การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีมีเดียลิตเตอเรซี แนวคิดทฤษฎีด้านสื่อสารมวลชน แนวคิดเรื่องสื่อกับการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการสอน media education โดยคำนึงถึง สภาพการณ์สื่อมวลชนไทย ลักษณะธรรมชาติการรับสื่อของกลุ่มประชากร แนวคิดเกี่ยวกับการวัด และกรอบความคิดในการสร้างคำตอบหรือตัวเลือกที่แสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซี

2. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบความคิดที่เป็นลักษณะมีเดียลิตเตอเรซีในแต่ละระดับ ทำให้ได้กรอบความคิดหลักในการพัฒนาตัวเลือกหรือคำตอบที่แสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซี คือ แบ่งระดับความคิดเป็น 4 ระดับ แต่ละระดับมีกรอบความคิดเกี่ยวกับ สื่อ สาร และผู้รับสื่อ (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1 : กรอบความคิดหลักในการสร้างคำตอบหรือตัวเลือกที่แสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซี) และคำอธิบายลักษณะมีเดียลิตเตอเรซีในระดับ 1 ถึง 4

3. การพัฒนาแบบสอบถาม ดำเนินการโดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะในขั้นตอนการพัฒนาแนวคิด การคัดเลือกกรณีศึกษา และการกำหนดแนวคำถาม-คำตอบ กับให้ผู้เชี่ยวชาญรับรองตัวเลือกแสดงระดับมีเดียลิตเตอร์เรซีของแต่ละข้อถาม โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คือจะนำเฉพาะข้อถามที่ทุกตัวเลือกมีผู้เชี่ยวชาญร้อยละ 80 ขึ้นไปเห็นด้วย ไปพัฒนาเป็นแบบสอบถาม ซึ่งก่อนจะส่งให้กลุ่มตัวอย่างตอบ ได้ทำการทดลองใช้กับนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 12 คน เพื่อนำข้อมูลจากการสังเกตและพูดคุยมาปรับปรุงแบบสอบถาม ก่อนนำออกไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

แบบสอบถามการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบและการรับสื่อของผู้ตอบ จำนวน 22 ข้อ ส่วนที่ 2, 3 และ 4 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบมีเดียลิตเตอร์เรซีในการวิจัย รวมทั้งหมด 60 ข้อ ลักษณะการตอบเป็นการให้ผู้ตอบกาเครื่องหมายในคำตอบหรือตัวเลือก

4. การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง แบ่งกลุ่มประชากรการวิจัยออกเป็น 4 กลุ่มสาขาวิชา สุ่มตัวอย่างมหาวิทยาลัยและคณะแบบเจาะจง ได้คณะและมหาวิทยาลัยในแต่ละกลุ่มสาขาวิชาคือ

4.1 กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ได้แก่ คณะแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะเทคนิคการแพทย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

4.2 กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะประมง คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4.3 กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (สาขาวิชาศิลปะ) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

4.4 กลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ ได้แก่ คณะครุศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะเศรษฐศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนกลุ่มตัวอย่างการวิจัยคือผู้ที่แสดงความจำนงในการตอบแบบสอบถามด้วยความสมัครใจ โดยกรอกชื่อ-ที่อยู่ในจดหมายเปิดผนึกที่ผู้วิจัยมอบให้ผู้ประสานงานการวิจัยเป็นผู้นำไป

เผยแพร่ในแต่ละคณะและมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มประชากร มีจำนวนผู้แสดงความจำนงในการตอบแบบสอบถาม 504 คน

5. การจัดส่งและรวบรวมแบบสอบถาม ใช้วิธีการทางไปรษณีย์ โดยสอดซองติดแสตมป์ให้ผู้ตอบส่งกลับคืน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนภายในช่วงเวลาที่กำหนด ประมาณร้อยละ 51 ของจำนวนที่ส่งไป และมีที่ส่งกลับคืนเลยเวลาอีกประมาณร้อยละ 10 รวมจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับ คือ 306 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 61

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS / PC⁺ ประกอบด้วย

6.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบและข้อมูลการรับสื่อของผู้ตอบวิเคราะห์ด้วยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ

6.2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับมีเดียลิตเตอเรซีของผู้ตอบ ในแต่ละกลุ่มสาขาวิชาต่อแต่ละองค์ประกอบของมีเดียลิตเตอเรซี วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยหรือมัชฌิมเลขคณิต หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และฐานนิยม

6.3 เปรียบเทียบคำตอบของแต่ละกลุ่มสาขาวิชาต่อแต่ละองค์ประกอบของมีเดียลิตเตอเรซี ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way Analysis of Variance หรือ ANOVA)

6.4 ถ้าผลการวิเคราะห์ในข้อ 6.3 พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ จะทำการทดสอบด้วยวิธีการทดสอบภายหลัง (Post - hoc Analysis) โดยการจับคู่เปรียบเทียบด้วยวิธีของ Scheffe

สรุปผลการวิจัย

แบ่งการนำเสนอออกเป็น ผลการศึกษา แนวคิดและลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซี เครื่องมือหรือแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซี คำอธิบายลักษณะมีเดียลิตเตอเรซีในแต่ละระดับ ผลการสำรวจมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่าง

1. ผลการศึกษาแนวคิดและลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซี จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แนวคิดและลักษณะมีเดียลิตเตอเรซีที่เป็นกรอบในการวิจัยคือ

1.1 แนวคิดขององค์ประกอบด้านสถาบันสื่อและองค์กรสื่อ คือปัจจัยที่มีผลต่อการผลิต ผลผลิต และการเผยแพร่สื่อ ได้แก่ความเป็นเจ้าของและการควบคุมสื่อ ระบบธุรกิจการค้าของการผลิตสื่อ อุตสาหกรรมสื่อ บทบาทของการโฆษณาต่อการผลิตและผลผลิตสื่อ

1.2 แนวคิดขององค์ประกอบด้านเนื้อความสื่อ แนวคิดสำคัญ คือ ผลผลิตสื่อเกิดจากการสร้างขึ้น (all media products are constructions) สื่อเป็นสื่อกลางให้ความจริง (media mediated reality) สื่อสร้างความเป็นจริง (media construct reality) สื่อบรรจุความคิดและค่านิยมไว้ในเนื้อความสื่อ (media contain ideology and value) เนื้อความสื่อเป็นผลจากการกำหนดของสื่อ (texts are determined)

1.3 แนวคิดขององค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม/การตอบโต้สื่อของผู้รับสื่อ คือ สื่อมีการกำหนดผู้รับสื่อ สื่อมีการกำหนดวิธีการในการผลิตและการสื่อสารกับผู้รับสื่อเพื่อผลสำเร็จที่สื่อต้องการ ขณะเดียวกันผู้รับสื่อซึ่งมีทั้งลักษณะที่แตกต่างและลักษณะที่มีความร่วมกัน ก็มี วิธีการในการรับสื่อ การแปลหรือตีความเนื้อความสื่อ ดังนั้น การศึกษา วิเคราะห์ ผู้รับสื่อจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของความสามารถในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการกำหนดผู้รับสื่อของสื่อ จุดมุ่งหมายของการสื่อสารและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับสื่อ และการตอบโต้สื่อของผู้รับสื่อ

1.4 แนวคิดขององค์ประกอบด้านรูปแบบ รหัส และแบบแผนของสื่อหนังสือพิมพ์ รูปแบบการนำเสนอที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ เช่นข่าว บทบรรณาธิการ บทความสารคดี คอลัมน์ ภาพ การ์ตูน โฆษณา มีรหัส (codes) และแบบแผน (conventions) ที่สำคัญ เช่น การแบ่งโครงสร้าง การจัดวาง การใช้ภาษาในการนำเสนอในส่วนของเนื้อหา คำอธิบาย ภาพ พาดหัวข่าว ฯลฯ การสร้างความหมายในการผลิต (production values) เช่น การตัดต่อ การกำหนดขนาดและตำแหน่ง การเสนอความคิดเห็น การแทรกหรือแฝงคติในผลผลิต โดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การนำเสนอความคิดเห็นอย่างให้เป็นข้อเท็จจริง การอ้างแหล่งข่าวไม่ชัดเจน ไม่เปิดเผย การเลือกแหล่งข้อมูล การเลือกที่จะอ้างถึง (quotes) การสร้างความหมายแฝง

1.5 แนวคิดขององค์ประกอบด้านรูปแบบ รหัส และแบบแผนของสื่อวิทยุกระจายเสียง ส่วนประกอบสำคัญของวิทยุกระจายเสียง คือ เสียงพูด เสียงเพลง และเสียงประกอบ รายการวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน เน้นรูปแบบการพูดคุยและเพลง เช่น รายการข่าว พูดคุย สัมภาษณ์ สนทนา รายการเพลง และการให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาร่วมรายการ การตัดต่อเสียงโดยเฉพาะเสียงการให้สัมภาษณ์ เป็นแบบแผนปฏิบัติหนึ่งของวิทยุกระจายเสียง เพื่อเป็นการจัดการกับเนื้อหาและเวลา สถานีวิทยุเพื่อการค้ามักกำหนดวิธีการทำงานที่ลดต้นทุนด้านคน

และเวลา และสามารถขยายเวลาได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การไม่ให้ความสำคัญกับบท การดำเนินการในรูป format station เป็นต้น

1.6 แนวคิดขององค์ประกอบด้านรูปแบบ รหัส และแบบแผนของสื่อโทรทัศน์ รูปแบบการนำเสนอที่สำคัญของโทรทัศน์ คือ ข่าว พุดคุย ทอล์คโชว์ เกมโชว์ ละคร สารคดี ปกิณกะ ภาพยนตร์ การ์ตูน รายการนิตยสารสำหรับกลุ่มเฉพาะเช่น เด็ก ผู้หญิง ฯลฯ รหัสและแบบแผนของโทรทัศน์ หรือที่เรียกว่า ภาษาโทรทัศน์ (language of television) ที่สำคัญ เช่น การกำหนดกรอบและภาพด้วยการทำงานของกล้อง การใช้สัญลักษณ์ด้านวัสดุ อุปกรณ์ แสง การใช้เสียง ภาษา โดยมีการสร้างความหมายในการผลิต (production values) ทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง ด้วยการตัดต่อ การเลือก/กำหนดใช้ แสง สี รูปทรง สัดส่วน ตัวแสดง ผู้ร่วมรายการ ความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่าง ๆ การเคลื่อนไหว ฯลฯ

1.7 แนวคิดขององค์ประกอบด้านการตีความการเล่าเรื่องแนวเรื่องจริง ได้แก่ การตีความ การเล่าเรื่องของข่าว เหตุการณ์ปัจจุบัน สารคดี กีฬา ที่มีทั้งการแจ้ง (inform) และการให้ความบันเทิง (entertain) ด้วยการทำให้เด่น (striking) ทำให้เป็นละคร (dramatic) การตั้งคำถาม (questioning) การพัฒนาหรือสร้างความต่อเนื่อง (development or consequences) เช่น การเล่าให้มีพระเอก ผู้ร้าย ความขัดแย้ง การคลี่คลาย เทคนิคการเล่าเรื่องของหนังสือพิมพ์ แต่ละฉบับแสดงแนวของหนังสือพิมพ์ว่าเป็นแบบเน้นสาระ (hard) หรือแบบชวนอ่าน (soft)

1.8 แนวคิดขององค์ประกอบด้านการตีความการเล่าเรื่องแนวบันเทิงคดี มักเกี่ยวข้องกับกาวิเคราะห์เรื่องในด้านแก่นความคิด (theme) โครงเรื่อง (plot) ความขัดแย้ง (conflict) ตัวละคร (character) รหัสการเล่าเรื่อง (narrative code) ซึ่งทำให้รู้ว่าผู้เล่ามีจุดมุ่งหมายอะไร ใช้เทคนิคอะไร สร้างความหมายในเรื่องที่เล่าอย่างไร ต้องการเล่าให้ใครฟัง สร้างความพอใจให้ผู้ฟังหรือผู้รับได้หรือไม่ อย่างไร

1.9 แนวคิดขององค์ประกอบด้านการตีความโฆษณาทางสื่อโทรทัศน์ โฆษณาทางสื่อเป็นการนำเสนอเพื่อผลทางการตลาด เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สารโฆษณาทางโทรทัศน์ซึ่งประกอบด้วย รหัส สัญลักษณ์และแบบแผนการผลิตด้านเทคนิคของภาพ ภาษา เสียง ที่มีความหมายทั้งความหมายตรงและความหมายแฝง ที่สะท้อนความคิด อุดมการณ์ของผู้ผลิต

2. เครื่องมือหรือแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซี ซึ่งพัฒนาจากกรอบแนวคิด มีเดียลิตเตอเรซี สภาพสื่อมวลชน เมื่อผ่านการตรวจสอบและรับรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มีคำถามจำนวน 60 ข้อ แต่ละข้อมีคำตอบที่เป็นตัวเลือกแสดงระดับมีเดีย

ลิตเตอเรซี ระดับ 1 - 4 ในแต่ละองค์ประกอบมีประเด็นคำถามดังนี้

2.1 **องค์ประกอบด้านสถาบันสื่อและองค์กรสื่อ** ประกอบด้วยคำถาม 11 ข้อ เป็นคำถามเกี่ยวกับ ลักษณะผู้ประกอบการสื่อหนังสือพิมพ์ของไทย ความหมายของการผูกขาด คลื่นวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์โดยรัฐ ลักษณะสำคัญของวิทยุกระจายเสียงผ่านดาวเทียม ความหมายของการดำเนินธุรกิจด้านสื่อแบบครบวงจร วัตถุประสงค์ของการแบ่งเนื้อหาหรือหน้าหนังสือพิมพ์ออกเป็นส่วนต่าง ๆ สาเหตุที่รายการเพลงวิทยุกระจายเสียงมีจำนวนสัดส่วนมากกว่ารายการประเภทอื่น สาเหตุที่รายการโทรทัศน์มักมีความซ้ำ วัตถุประสงค์ของการสำรวจความนิยม (ratings) ในรายการวิทยุและโทรทัศน์ ความหมายของ "กลุ่มเป้าหมาย" ของสื่อมวลชน ลักษณะของการแฝงโฆษณาในเนื้อความสื่อ ลักษณะข้อความประชาสัมพันธ์ผลผลิตสื่อ

2.2 **องค์ประกอบด้านเนื้อความสื่อ** ประกอบด้วย ลักษณะ/ความหมายของ ข่าวทางสื่อมวลชน ความหมาย/ลักษณะของส่วนที่เป็นความรู้ ความคิดเห็นที่เสนอทางสื่อมวลชน ความหมาย/ลักษณะของเนื้อหาหรือค่านิยมที่อยู่ในโฆษณาทางสื่อมวลชน การให้สังเกตวิธีการกำหนดกรอบเนื้อหาและความคิดของสื่อมวลชน

2.3 **องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม/การตอบโต้สื่อของผู้รับสื่อ** ประกอบด้วย ความคิดเห็นต่อรายการวิทยุที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้าไปพูดคุยหรือขอเพลง ความคิดเห็นต่อคำเชิญให้ไปร่วมรายการโทรทัศน์แบบพูดคุย ทอล์คโชว์ เกมโชว์ ความคิดเห็นต่อคอลัมน์ตอบจดหมายของหนังสือพิมพ์ ความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์เสนอภาพที่ไม่เหมาะสมจากอัลบั้มภาพส่วนตัวของนักแสดงหญิงคนหนึ่ง

2.4 **องค์ประกอบด้านรูปแบบ รหัสและแบบแผนของสื่อหนังสือพิมพ์** ประกอบด้วย ความหมายของบทบรรณาธิการ ความหมายของคอลัมน์บทความต่าง ๆ ความหมายของพาดหัวข่าว หลักในการเลือกภาพถ่ายประกอบข่าว เหตุผลของการอ้างแหล่งข่าวไม่ชัดเจน ไม่เปิดเผย

2.5 **องค์ประกอบด้านรูปแบบ รหัสและแบบแผนของสื่อวิทยุกระจายเสียง** ประกอบด้วย ความสำคัญของดีเจรายการเพลงต่อรายการ จุดมุ่งหมายของการติดต่อเสียงสัมภาษณ์ในรายการวิทยุกระจายเสียง หลักในการจัดรายการที่ให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาร่วมรายการ ผลของการกำหนดรูปแบบการดำเนินการในระดับสถานี

2.6 **องค์ประกอบด้าน รูปแบบ รหัส และแบบแผนของสื่อโทรทัศน์** ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการติดต่อในรายการข่าวทางโทรทัศน์ จุดมุ่งหมายของการติดต่อในรายการละครทางโทรทัศน์ สิ่งที่แสดงความเป็นรายการข่าวทางโทรทัศน์ อะไรคือสิ่งแสดงให้เห็น

ว่าผู้ดำเนินรายการมีอำนาจมากกว่าผู้ร่วมรายการ ใครคือผู้นั่งร่วมชมในรายการเกมโชว์ ผู้ดำเนินรายการสัมภาษณ์หรือพูดคุยทางโทรทัศน์คือใคร

2.7 องค์ประกอบการตีความการเล่าเรื่องแนวเรื่องจริง เสนอข่าวมาชำเปิดใจเลิกราอำพล แล้วตั้งคำถาม ประกอบด้วย วิธีการทำให้ข่าวนี้เด่นขึ้นมา วิธีการตั้งคำถามเพื่อพัฒนาเรื่องที่เล่า วิธีการในการคลี่คลายหรือสร้างความชัดเจนให้เรื่องราว ประเด็นหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการบันเทิง ลักษณะการนำเสนอภาพถ่ายประกอบข่าว

2.8 องค์ประกอบด้านการตีความ การเล่าเรื่อง แนวบันเทิงคดี เสนอเรื่องย่อจากภาพยนตร์ไททานิค แล้วตั้งคำถามประกอบด้วย แก่นความคิดหลักหรือความคิดสำคัญของเรื่อง ความพยายามเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง การกำหนดบทบาทของนางเอกที่ทำให้การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างนางเอกกับพระเอกมีความสมเหตุสมผล ความหมายของฉากและเหตุการณ์ที่พระเอกสอนนางเอกให้ถ่มถุยน้ำลาย ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน จุดจบของความขัดแย้งของตัวเอกในเรื่อง ความเป็นตัวแทนของฉากหัวเรือ ลักษณะเด่นของพระเอก

2.9 องค์ประกอบด้านการตีความการโฆษณาทางโทรทัศน์ นำเสนอ Story-board และข้อความ โฆษณาแบ่งมีสตินชุดพระอภัยมณี - ผีเสื้อสมุทร คำถามประกอบด้วย การให้พิจารณาภาพที่กำหนดเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับ ความต้องการในการสื่อความหมายของผู้ผลิตทั้งในด้าน ภาษาภาพ ภาษาพูด ภาษาเสียง ทั้งในระดับความหมายตรง และความหมายแฝง การสะท้อนแนวคิดของความเป็นชาย - หญิง

3. คำอธิบายลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซีในแต่ละระดับ ซึ่งเป็นผลจากการศึกษา วิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็นลักษณะมีเดียลิตเตอเรซีในแต่ละระดับดังนี้

ระดับที่ 1 คือผู้รับสื่อที่ตระหนักว่าสื่อ เนื้อหาสื่อมีเพื่อสนองต่อความชอบ ความพอใจ ผู้รับสื่อกลุ่มนี้รู้จักสถาบันองค์กรสื่อจากเนื้อสารที่รับจากสื่อ ไม่รู้สถานภาพบทบาทของสถาบันองค์กรสื่อ ไม่รู้/ไม่สนใจกระบวนการผลิตสื่อ เชื่อว่าสิ่งที่สื่อนำเสนอสะท้อนความจริง ความถูกต้อง และความตรงตามลักษณะที่เสนอ เข้าใจได้เฉพาะสิ่งที่สื่อเสนออย่างชัดเจน ตีความการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ในลักษณะที่รู้จักและเคยชิน ขึ้นชมโอกาสที่สื่อให้มีส่วนร่วม สนองตอบ ตอบโต้ ร่วมมือตามที่สื่อคาดหวัง ต้องการ เข้าใจ

ระดับที่ 2 คือผู้รับสื่อที่มีความรู้ ความเข้าใจในสื่อ แต่รู้ลักษณะของสถาบัน / องค์กรสื่อตามบทบาทหน้าที่ของสื่อในระบบสังคม รู้ เข้าใจ ยอมรับแบบแผนการผลิตตามลักษณะทางวิชาชีพของสื่อ รู้ความหมายตรง (denotation) ที่แสดงให้เห็นชัดเจนในรูปแบบ รหัส

แบบแผนของสื่อ รู้เทคนิคที่สื่อใช้เพื่อดึงดูดความสนใจ ตีความได้ตามจุดมุ่งหมายของสื่อ วิเคราะห์เทคนิคการเล่าเรื่อง ความหมาย ความคิดของเรื่องที่สื่อเสนอได้ตามเนื้อความที่สื่อเสนอ ยอมรับการสร้างควมามีส่วนร่วมของสื่อ พุดคุย วิจารณ์ การทำงานหรือผลผลิตสื่อในกลุ่มคน ใกล้ชิด

ระดับที่ 3 คือผู้รับสื่อที่สามารถวิเคราะห์การดำเนินการของ สถาบัน / องค์กรสื่อ ตามสภาพและจุดยืนหรือเป้าหมายการดำเนินการ สภาพการเป็นเจ้าของ และการควบคุม รู้และ วิเคราะห์ได้ว่าสื่อเป็นผู้นำเรื่องภายในสังคมมาเสนอด้วยการสร้าง (construction) การกำหนด แบบฉบับ (stereotype) สามารถวิเคราะห์จุดมุ่งหมาย วิธีการผลิต การนำเสนอ และการสร้าง ความมีส่วนร่วมของสื่อ รับรู้สื่ออย่างเข้าใจในสื่อและตนเอง วิเคราะห์ ตีความหมายแฝง (connotation) ในเนื้อความสื่อได้ทั้งในภาษาภาพ ภาษาพูด ภาษาเสียง และภาษาเขียน วิเคราะห์ ความหมาย ความคิด และเทคนิคที่สื่อใช้ในการเล่าเรื่องตามเนื้อเรื่องและตามความเป็นจริงที่เนื้อ เรื่องเชื่อมโยงไปถึง คือวิเคราะห์ความหมายของเรื่องเล่าได้ลึกซึ้ง กว้างขึ้น ตอบโต้สื่อไปยังผู้ผลิต สื่อหรือสื่อมวลชนอื่น

ระดับที่ 4 คือผู้รับสื่อที่ประเมิน ตัดสินได้ว่า สถาบันสื่อ / องค์กรสื่อเกี่ยวข้องกับ ระบบอำนาจ ทุนนิยม บริโภคนิยม ประเมินได้ว่าสื่อมีการดำเนินการทั้งแบบแผนความคิดและ การผลิตในระบบอุตสาหกรรม และความคิดกระแสหลักที่สนับสนุนอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง สามารถตีความเนื้อความสื่ออย่างเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม แนวคิดหรืออุดมการณ์ ของสื่อ แนวคิดเรื่องการแข่งขันทางเพศ ชนชั้น รู้แก่นความคิดหลักของเรื่องที่สื่อเล่า ตัดสิน จุดมุ่งหมายของการเล่าอย่างเชื่อมโยงได้กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม เป็นผู้รับสื่อที่มีพลัง อำนาจเท่าเทียมกับสื่อ สามารถตั้งคำถามในเรื่องเกี่ยวกับการทำงานของสื่อ มีส่วนร่วมกับสื่อ ตามที่ตนกำหนด ตอบโต้สื่อไปยังหน่วยงานดูแลสื่อ สนใจหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการ พัฒนาศักยภาพของผู้รับสื่อ การให้การศึกษารื่องสื่อ (media education) การทำให้เป็นผู้รู้เรื่อง สื่อ (media literacy)

4. ผลการสำรวจมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่าง นำเสนอเป็นลำดับดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 71.6) ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ร้อยละ 78.7) และมีรายได้เฉลี่ย ต่อเดือนคือ 1,001 - 5,000 (ร้อยละ 89.8)

4.2 แบบการรับสื่อ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในทุกสาขาวิชาได้รับสื่อหนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ทุกวัน โดยในทุกกลุ่มสาขาวิชาได้รับสื่อโทรทัศน์เป็นประจำทุกวันในอันดับแรก รองมาคือวิทยุ และหนังสือพิมพ์ ยกเว้นกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์ที่ส่วนใหญ่รับหนังสือพิมพ์เป็นประจำทุกวันมากกว่าสื่อวิทยุ แต่ก็ยังเป็นรองสื่อโทรทัศน์

สำหรับการตัดสินใจในการรับสื่อ นั้น ถ้าเป็นสื่อหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจของสมาชิกคนอื่นในครอบครัว ถ้าเป็นสื่อวิทยุและโทรทัศน์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าตัดสินใจเอง

เหตุผลในการรับสื่อแต่ละชนิด ถ้าเป็นสื่อหนังสือพิมพ์เหตุผลส่วนใหญ่คือเพื่อสนองความสนใจ/ได้รู้ เพื่อความทันสมัย ทันเหตุการณ์ เพื่อพัฒนาตน มีเพียงกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหตุผลส่วนใหญ่ในการรับสื่อหนังสือพิมพ์เพื่อฆ่าเวลา เหตุผลส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างในทุกกลุ่มสาขาวิชา คือ รับสื่อ วิทยุ โทรทัศน์ เพราะความชอบ ความพอใจ การได้รับรู้ ได้สร้างอารมณ์ ให้ความรู้สึกมีเพื่อน เพื่อนำไปพูดคุย เพื่อความเพลิดเพลิน คลายเครียด

หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อ่านเป็นจำนวนมากที่สุดคือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน รูปแบบที่อ่านมากที่สุดในทุกกลุ่มสาขาวิชาคือข่าว รองลงมาคือคอลัมน์ต่าง ๆ จากนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา เนื้อหาที่อ่านมากที่สุดของทุกกลุ่มสาขาวิชาคือวงการบันเทิง ภาพยนตร์ ส่วนเนื้อหาด้านความรู้ที่อ่านกันมากที่สุดคือ วิทยาศาสตร์ /เทคโนโลยี/คอมพิวเตอร์

ในการรับสื่อวิทยุ ลักษณะสถานีวิทยุที่มีการฟังเป็นประจำมากที่สุดคือ คลื่นเพลงไทยสากล คลื่นเพลงสากล คลื่นข่าวสาระและเพลง ตามลำดับ ยกเว้นกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ฟังคลื่นข่าวและเพลงเป็นอันดับ 2 เนื้อหาที่ฟังจากวิทยุส่วนใหญ่คือ บันเทิง ข่าว

ในการรับสื่อโทรทัศน์ รายการของสถานีโทรทัศน์ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในทุกสาขาวิชาชมมากที่สุด คือ ช่อง 3 ช่อง 7 สี ช่อง 5 ไอทีวี ช่อง 9 ตามลำดับ และรูปแบบรายการโทรทัศน์ที่ทุกกลุ่มสาขาวิชาชมเป็นประจำเป็นส่วนใหญ่ คือรายการเกี่ยวกับความบันเทิง

4.3 ผลการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซี สรุปได้ว่า

4.3.1 เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาต่างกลุ่มสาขาวิชา พบว่า ไม่มีความแตกต่างที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

4.3.2 ผลรวมฐานนิยมของทุกองค์ประกอบมีเดียลิตเตอเรซีของทุกกลุ่มสาขาวิชา มีค่าสูงสุดในมีเดียลิตเตอเรซีระดับ 2 และผลรวมของฐานนิยมของทุกองค์ประกอบมีเดียลิตเตอเรซีของแต่ละกลุ่มสาขาวิชาที่อยู่ในมีเดียลิตเตอเรซีระดับ 2 เช่นกัน

4.3.3 เมื่อพิจารณาผลรวมฐานนิยมของทุกกลุ่มสาขาวิชาต่อแต่ละองค์ประกอบมีเดียลิตเตอเรซี พบว่า

1) ในองค์ประกอบด้านสถาบันสื่อ/องค์กรสื่อ และการตีความการเล่าเรื่องแนวเรื่องจริง ทุกกลุ่มสาขาวิชามีผลรวมฐานนิยมสูงสุดที่มีเดียลิตเตอเรซีระดับ 1

2) ในองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม/การตอบโต้สื่อ ด้านรูปแบบรหัส แบบแผนของสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ทุกกลุ่มสาขาวิชามีผลรวมฐานนิยม สูงสุดที่มีเดียลิตเตอเรซีระดับ 2

3) ในองค์ประกอบด้านการตีความการเล่าเรื่องแนวนันทิงคดี และการตีความการโฆษณาทางสื่อโทรทัศน์ ทุกกลุ่มสาขาวิชา มีผลรวมฐานนิยมสูงสุดที่มีเดียลิตเตอเรซีระดับ 4

4) ในองค์ประกอบด้านเนื้อความสื่อ ผลรวมฐานนิยมสูงสุดของกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพอยู่ที่มีเดียลิตเตอเรซีระดับ 4 ของกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อยู่ที่ระดับ 3 และ 4 เท่ากัน (86) ของกลุ่มสาขามนุษยศาสตร์ที่ระดับ 4 (111) แต่มีค่าใกล้เคียงมากกับระดับ 3 (110) ของกลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ที่ระดับ 1 (114) แต่มีค่าใกล้เคียงมากกับระดับ 4 (113)

จากผลการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า

- 1) นักศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีมีเดียลิตเตอเรซีในระดับ 2
- 2) ไม่มีความแตกต่างในระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในต่างกลุ่มสาขาวิชา

ดังนั้นลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

ผู้รับสื่อมีความรู้ ความเข้าใจในสื่อ แต่ยังขาดความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะของสถาบัน / องค์กรสื่อ หรือรู้จักสถาบัน / องค์กรสื่อตามบทบาทหน้าที่ของสื่อในระบบสังคม รู้ เข้าใจ ยอมรับแบบแผนการผลิตตามลักษณะทางวิชาชีพของสื่อ รู้ความหมายตรง (denotation) ที่

แสดงให้เห็นชัดเจนในรูปแบบ รหัส แบบแผนของสื่อ รู้เทคนิคที่สื่อใช้เพื่อดึงดูดความสนใจ รู้ความหมาย ความคิดของเรื่องเล่าแนวนันท์เชิงคดี และสารโฆษณาที่สื่อเสนอ ทั้งในระดับความหมายตรง และความหมายแฝง แต่ขาดทักษะในการตีความการเล่าเรื่องแนวเรื่องจริง ยอมรับการสร้างควมมีส่วนร่วมของสื่อ พุดคุย วิจาร์ณ การทำงานหรือผลผลิตสื่อในกลุ่มคน ใกล้ชิด

โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ซึ่งเป็นนักศึกษาปีที่ 1 ต่างคณะและมหาวิทยาลัย เป็นผู้รับสื่อที่ยังไม่รู้เท่าทันสื่อ แต่มีความรู้ในระดับที่ รู้และเข้าใจในสื่อ และการทำงานของสื่อแบบยอมรับในทางบวกต่อบทบาทหน้าที่สื่อ หรือเป็นผู้รับสื่อแบบ dominant คือยังยอมรับอำนาจครอบงำของสื่อ มีความสามารถสูงในการตีความการเล่าเรื่องแนวนันท์เชิงคดี และการโฆษณาทางสื่อโทรทัศน์ แต่ยังตีความการเล่าเรื่องแนวเรื่องจริงได้ในระดับที่ไม่สูง

อภิปรายผลการวิจัย

นำเสนอตามวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดและลักษณะมีเดียลิตเตอเรซี

จากการศึกษา วิเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า มีเดียลิตเตอเรซี คือ สภาวะของความรู้ ความเข้าใจ ในสื่อ ผลผลิตสื่อ อิทธิพลและผลกระทบของสื่อ ความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ ผลผลิตสื่อ ความสามารถในการตอบโต้สื่อ ตลอดจนความสามารถในการผลิตและเผยแพร่สื่อเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญคือการเป็นผู้รับสื่ออย่างพินิจพิเคราะห์ ที่พัฒนาได้ด้วยการให้ความรู้และทักษะ เพื่อให้บุคคลเป็นผู้รับสื่อที่มีความเข้าใจและทักษะในการรับ เลือก วิเคราะห์ ประเมิน แยกแยะและตอบโต้ หรือแสดงความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนได้อย่างมีเหตุมีผล เป็นผู้รับสื่อที่มีวิจารณ์ญาณและเป็นอิสระจากอิทธิพลครอบงำของสื่อมวลชน

แนวคิดสำคัญในการสอนเรื่องสื่อหรือ media education เพื่อให้เป็นผู้รู้เรื่องสื่อ (media - literate) จึงเกี่ยวข้องกับ 6 เนื้อหาสำคัญคือ (Sarmiento, 1995 ; Learmonth and Sayer, 1996 ; David Buchingham, 1994)

1.1 สอนให้รู้เกี่ยวกับผู้ผลิตสื่อในด้านจุดมุ่งหมายในการผลิต กระบวนการผลิต เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

1.2 สอนให้รู้เกี่ยวกับประเภทของสื่อชนิดต่าง ๆ ทั้ง เนื้อหา รูปแบบ

1.3 สอนให้รู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการผลิตสื่อ เพื่อให้รู้ว่าเทคโนโลยีเหล่านั้นสร้างพลังดึงดูดความสนใจอย่างไร

1.4 สอนให้รู้เกี่ยวกับภาษาของสื่อ คือการสอนเกี่ยวกับการสร้างความหมายของสื่อ รหัสและแบบแผนที่สื่อแต่ละชนิดใช้ในการสร้างความหมาย ตลอดจนโครงสร้างการเล่าเรื่องของสื่อ

1.5 สอนให้รู้ว่าสื่อมีการกำหนดผู้รับสื่ออย่างไร สื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับสื่ออย่างไร สื่อกำหนดวิธีการในการเข้าถึงผู้รับสื่ออย่างไร ขณะเดียวกันก็สอนให้ผู้รับสื่อรู้จักเลือกบริโภค และตอบโต้ต่อสื่อด้วย

1.6 สอนให้รู้ว่าสิ่งที่ื่อนำมาเสนอมีความเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์และความเป็นจริงของสังคม โดยการให้ผู้เรียนวิเคราะห์วิธีการที่บุคคล กลุ่มคน และเหตุการณ์ถูกนำมาเสนอในสื่อโดยมีการกำหนดคุณค่าและให้ค่านิยมเฉพาะในการนำเสนอ

แนวคิดในการสอน media education 6 ประการข้างต้นจะเกี่ยวข้องกับ แนวคิดทฤษฎี และเนื้อหาต่าง ๆ เช่น สื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสื่อ การวิเคราะห์ภาษาสื่อ เป็นต้น ทำให้เกิดเนื้อหาการสอน media education หรือการกำหนดกรอบความคิดมีเดียลิตเตอเรซีที่หลากหลาย สำหรับการวิจัยครั้งนี้เมื่อผู้วิจัยนำ 6 แนวคิดหลักในการสอน media education มาวิเคราะห์กับแนวคิดทฤษฎีมีเดียลิตเตอเรซี และแนวคิดในการนำเสนอสารของสื่อมวลชนจากหลายแหล่งข้อมูล โดยเฉพาะของซิลเวอร์บลัทท์ (Silverblatt, 1995) และจากประสบการณ์ของผู้วิจัย พัฒนาเป็นแนวคิดมีเดียลิตเตอเรซีของการวิจัยที่ครอบคลุม 3 องค์ประกอบ หลักของการสื่อสาร คือ สื่อ สาร และผู้รับสาร และ 3 สื่อหลักคือ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า องค์ประกอบมีเดียลิตเตอเรซี 9 ประการนี้เป็นการพัฒนาขึ้นตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ในขณะที่ผู้ที่สนใจทำการศึกษาวิจัยต่อไป อาจนำแนวคิดหลัก 6 ประการในการสอนเรื่องสื่อไปศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีมีเดียลิตเตอเรซี และแนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้องเช่น สัญญะวิทยา (Semiology) หรือแนวคิดทฤษฎีเรื่องการเรียนรู้ การคิด เป็นต้น แล้วกำหนดขอบเขตการวิจัยขึ้นมาใหม่ ที่อาจครอบคลุมหลายลักษณะ หรือองค์ประกอบของมีเดียลิตเตอเรซีหรืออาจเป็นบางลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซีก็ได้ ดังจะเห็นได้จากงานการวิจัยที่ได้นำเสนอในบทที่ 2 ที่การวิจัยเกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซีมักเป็นการวิจัยคุณภาพกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก ในขอบเขตใดขอบเขตหนึ่งที่กำหนด เช่น การวิจัยเรื่องผลของการชม (สื่อ) แบบพินิจพิเคราะห์และไม่พินิจพิเคราะห์ต่อยุทธศาสตร์การตัดสินใจของลอง หรือการศึกษาเพื่อหาความตระหนักในการดูโทรทัศน์อย่างพินิจพิเคราะห์ของแฮนด์ตัน จะเห็นได้ว่างานวิจัยเกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซีในต่างประเทศมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพินิจพิเคราะห์ (critical) สื่อ เนื่องจากปัจจุบันการสอน media education มีเรื่องการวิพากษ์หรือพินิจพิเคราะห์เกี่ยวกับความมีอำนาจ

เนื้อหาของสื่อหรือการนำเสนอสารของสื่อเป็นเรื่องหลักและการผลิตสื่อเป็นเรื่องรองลงมา (Green, 1993)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ กล่าวได้ว่าเป็นการวิจัยที่เปิดประเด็นเรื่องมีเดียลิตเตอเรซีในประเทศไทย แม้จะมีงานวิจัยทางนิเทศศาสตร์หรือทางการศึกษาที่ศึกษาวิเคราะห์เรื่ององค์กรสื่อ เนื้อความสื่อ ภาษาในสื่อ ฯลฯ แต่ก็มีได้มีจุดมุ่งหมายที่เน้นเรื่องผลต่อองค์ความรู้มีเดียลิตเตอเรซีที่มีจุดเน้นสำคัญในการสร้างพลังอำนาจผู้รับสื่อให้เป็นผู้รู้เท่าทันสื่อทั้งด้าน แนวคิด การทำงาน การผลิต และผลผลิตของสื่อ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม มากกว่าการมุ่งศึกษาเจาะลึกในลักษณะหรือประเด็นในประเด็นหนึ่งโดยเฉพาะ โดยเน้นที่การวิเคราะห์ระดับความสามารถของกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์ สถาบัน / องค์กรสื่อ เนื้อความสื่อ รหัสแบบแผนการผลิตสื่อ การตอบโต้และการมีส่วนร่วมในสื่อ นั่นคือไม่ครอบคลุมในเรื่องเกี่ยวกับความรู้หรือทักษะการผลิตสื่อ โดยในการสร้างเครื่องมือการวิจัยนั้น กำหนดว่าผู้ตอบคือผู้รับสื่อทั่วไป ที่วิเคราะห์ ตัดสินสื่อจากความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก ที่ไม่จำเป็นจะต้องรู้เรื่องเทคนิควิธีการผลิต แม้จะมีกลุ่มตัวอย่างในบางสาขาวิชาจะเป็นผู้เรียนในด้านสื่อมวลชนก็ตาม

2. ผลการศึกษาเพื่อพัฒนาคำตอบหรือตัวเลือกแสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซี

ในการวิจัยครั้งนี้ออกแบบให้คำตอบหรือตัวเลือกแสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซี เพราะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า แนวคิดทฤษฎีมีเดียลิตเตอเรซีที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบความคิดของการวิจัยเป็นแนวอุดมคติ (ideal) ที่ค่อนข้างเน้นเชิงรุก (radical) จึงเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับกระแสทุนนิยมและบริโภคนิยมในปัจจุบันและก้าวหน้าไปจากแนวคิดอนุรักษนิยม (conservative) โดยเฉพาะในเรื่องโครงสร้างหน้าที่หรือหน้าที่นิยม

ดังนั้นในการออกแบบแนวคิดและการพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะกำหนดตัวเลือกที่แสดงหลายระดับทางความคิด และสะท้อนให้เห็นระดับมีเดียลิตเตอเรซีได้ เช่น กำหนดระดับความรู้เกี่ยวกับสถาบันองค์กร สื่อ จาก 1) คือไม่รู้ ไม่สนใจ 2) คือรู้ในแนวโครงสร้างหน้าที่หรือหน้าที่นิยม 3) คือรู้ในระดับเชื่อมต่อระหว่างหน้าที่นิยมกับระบบธุรกิจการลงทุน และ 4) คือตัดสินได้ว่าสื่อมีการดำเนินการที่ประสานประโยชน์กับทุนนิยม บริโภคนิยม หรือการกำหนดระดับ การตีความ สารหรือเนื้อความสื่อของผู้รับสาร จาก 1) ตระหนักว่าสื่อกำลังเสนอสารบางอย่าง 2) ตีความหรือเข้าใจได้ตามจุดมุ่งหมายสื่อ 3) วิเคราะห์เนื้อความอย่างเข้าใจในสื่อและตนเอง 4) รู้เท่าทันจุดมุ่งหมายในการสร้างความหมายในสารของสื่อ เป็นต้น

แม้ผู้วิจัยจะพยายามกำหนดกรอบและเกณฑ์เพื่อควบคุมการกำหนดข้อความตัวเลือกให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับข้อถามและมีความคงเส้นคงวาในกรอบและเกณฑ์ที่กำหนด แต่ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความเป็นจิตวิสัย (subjective) ในการตีความที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ทัศนคติ ค่านิยม ของแต่ละบุคคล ทั้งในระดับการพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้ตอบหรือกลุ่มตัวอย่าง โดยเฉพาะการตีความโดยนัย หรือความหมายแฝง ที่โดยธรรมชาติแล้วเป็นการตีความโดยอัตวิสัยที่แต่ละคนจะรู้สึกไม่เหมือนกันหรือไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม อคติ ความรู้สึก และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม มนุษย์มักตัดสินความหมายโดยนัยโดยสังคมมากกว่าส่วนตัว เพราะมนุษย์มีการเรียนรู้จากกันและกัน (John Fisk, 1982 อ้างถึงใน ณัฐพงศ์, 2540) อาจเป็นเพราะเหตุนี้ จึงทำให้ข้อถามหลายข้อในส่วนขององค์ประกอบด้านการตีความการเล่าเรื่องแนวนันเทิงคดี ไม่ได้รับความเห็นด้วยจากผู้เชี่ยวชาญในระดับร้อยละ 80 ขึ้นไป

การออกแบบเครื่องมือวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีครั้งนี้ เป็นการพยายามนำกรอบแนวคิดและสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาดำเนินการสร้างข้อความแสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซีต่อแต่ละข้อถาม เพราะข้อจำกัดเรื่องเวลา และลักษณะเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ หรือแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงทดสอบความเที่ยงของเครื่องมือด้วยการวัดซ้ำ เพื่อแสดงค่าความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ และค่าความเที่ยงของแต่ละองค์ประกอบมีเดียลิตเตอเรซี เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณากระบวนการพัฒนาเครื่องมือ และลักษณะของเครื่องมือ สำหรับผู้สนใจทำการศึกษาวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยหวังว่าองค์ความรู้เรื่องมีเดียลิตเตอเรซีในกระบวนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการเปิดประเด็นให้เกิดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซีที่กว้างขวางและครอบคลุมในหลายด้านของการศึกษา เช่น การวิจัยทางการศึกษา จิตวิทยา หลักสูตร โสวัตศศึกษา นิเทศศาสตร์ ฯลฯ ที่สำคัญคือผู้ที่สนใจศึกษาวิจัยต่อไปต้องเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจในแนวคิดหลักของมีเดียลิตเตอเรซีให้ชัดเจนว่ามีเดียลิตเตอเรซีมิใช่การต่อต้าน การปฏิเสธ และการกล่าวโทษสื่อ แต่เป็นการศึกษาเพื่อให้อูัจัก เข้าใจสื่อ รู้และตระหนักในอิทธิพล ผลกระทบของสื่อต่อการดำเนินชีวิต จุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้มีเดียลิตเตอเรซี คือ ผลอันจะเกิดจากการพัฒนาองค์ความรู้นี้ ก็เพื่อให้งานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซีในประเทศไทยมีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างเข้าใจและทัดเทียมกันระหว่างสื่อและผู้รับสื่อ ในโลกที่สื่อมวลชนเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งของชีวิต

3. ผลการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซี แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างกับระดับมีเดียลิตเตอเรซี ส่วนที่ 2 แบบการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างกับระดับมีเดียลิตเตอเรซี และส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประชากรนั้น สุ่มตัวอย่างมหาวิทยาลัยและคณะแบบเจาะจง ตามขอบเขตการวิจัย กลุ่มตัวอย่างคือผู้แสดงความจำนงในการตอบแบบสอบถาม จากจดหมายเชิญชวนของผู้วิจัยที่เผยแพร่โดยผู้ประสานงานการวิจัยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เหตุที่ดำเนินการเช่นนี้เพราะแบบสอบถามการวิจัยมีลักษณะเฉพาะคือเป็นเรื่องเกี่ยวกับสื่อมวลชน มีจำนวนข้อถามหลายข้อ ต้องใช้เวลาในการตอบ และใช้การคิดวิเคราะห์ การดำเนินการให้ผู้ตอบรับรู้จุดมุ่งหมายและลักษณะการวิจัย แล้วตัดสินใจเป็นผู้ตอบแบบสอบถามเอง ทำให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะที่การวิจัยต้องการ คือมีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับสื่อมวลชน มีความเต็มใจและเป็นอิสระในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของ media literacy ที่ระบุในลำดับแรกว่าต้องมีการเข้าถึง (access) ก่อน และสอดคล้องกับธรรมชาติของการรับสื่อมวลชนที่ผู้รับสื่อเป็นผู้เลือกรับด้วยเหตุผลและความต้องการที่เป็นของตนเอง และหลักการเรียนรู้โดยธรรมชาติที่ต้องไม่ถูกบังคับหรือฝืนใจไม่ว่าจะโดยเนื้อหา บริบท วัฒนธรรม หรือสื่อ (Krendl, 1996)

แต่การดำเนินการดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมจำนวนและสัดส่วนผู้ตอบชาย-หญิง ได้ ทำให้ส่วนใหญ่ของกลุ่มประชากรเป็นหญิง และมีจำนวนรวมของผู้ตอบในแต่ละกลุ่มสาขาวิชาที่แตกต่างกัน ซึ่งหากผู้วิจัยมีเวลาและสามารถติดตามผลการดำเนินการของผู้ประสานงานในแต่ละคณะและมหาวิทยาลัยได้ใกล้ชิดกว่านี้ อาจแก้ปัญหาข้อบกพร่องในส่วนนี้ได้บ้าง อย่างไรก็ตาม สัดส่วนที่แตกต่างของชาย-หญิง ที่สนใจตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ก็แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีความสนใจและมีความตื่นตัวในการรับและตอบสนองต่อการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการคิด วิเคราะห์ สื่อมากกว่าชาย

สภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่นอกเหนือจากส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.6) จะเป็นหญิงแล้ว ยังมีสถานภาพและความเป็นผู้เรียนในชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยของรัฐที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.7) มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 89.8) จะมีรายได้ต่อเดือนในระดับเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกัน (homogeneous) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลทำให้มีระดับ

มีเดียลิตเตอเรซีเดียวกัน ดังนั้นการศึกษาวิจัยต่อไปในลักษณะนี้อาจทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างเพื่อเปรียบเทียบว่าจะมีผลต่อระดับมีเดียลิตเตอเรซีต่างกันหรือไม่

ลักษณะที่แสดงความแตกต่าง (heterogeneous) ของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดไว้คือการศึกษาในสาขาวิชาที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลว่าลักษณะสาขาวิชานอกจากจะบอกลักษณะวิชาชีพแล้วยังสามารถกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะศึกษาได้ (Holland อ้างถึงในมูลนิธิส่งเสริมทบวงมหาวิทยาลัย, 2539) การศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ สามารถที่จะหล่อหลอมเปลี่ยนแปลงผู้ที่ศึกษาในสาขาวิชานั้น ๆ ให้มีลักษณะร่วมกันได้ แม้ว่าผู้ศึกษาสาขาวิชาต่าง ๆ จะมีลักษณะคล้ายกันมาก่อนจึงเลือกศึกษาวชิชาชีพนั้น ๆ เหมือนกันก็ตาม (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2534 อ้างถึงในละอองทิพย์ เหมะ, 2532)

แม้จะมีคำอธิบายหรืองานวิจัยที่ยืนยันถึงลักษณะที่แตกต่างกันของนักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาต่าง ๆ แต่ผลการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ ในชั้นปีที่ 1 ครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างดังกล่าวไม่มีผลต่อระดับ มีเดียลิตเตอเรซีโดยรวมของกลุ่มตัวอย่าง ขณะเดียวกันระดับมีเดียลิตเตอเรซีในแต่ละองค์ประกอบของแต่ละกลุ่มสาขาวิชาที่มีความเหมือนและใกล้เคียงกันสูงด้วย ยกเว้นระดับมีเดียลิตเตอเรซีในองค์ประกอบด้านเนื้อความสื่อของกลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ ที่มีผลรวมฐานนิยมของค่าที่ใกล้เคียงกัน แต่แสดงระดับมีเดียลิตเตอเรซีที่แตกต่างกันสูงมากคือ มีเดียลิตเตอเรซีระดับ 1 มีผลรวมฐานนิยมเท่ากับ 114 ในขณะที่มีเดียลิตเตอเรซีระดับ 4 มีผลรวมฐานนิยมเท่ากับ 113 หากวิเคราะห์ในลักษณะคณะ/เนื้อหากการศึกษาที่มารวมอยู่ในกลุ่มนี้แล้ว แม้จะเป็นการรวมโดยค่านิ่งว่าเป็นการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเหมือนกัน แต่ในเนื้อหาเฉพาะสาขาและวิชาชีพยังมีความแตกต่างกันอีก

ดังนั้นการแบ่งกลุ่มสาขาวิชาในลักษณะนี้อาจเป็นการแบ่งที่หยابเกินไป โดยเฉพาะในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย สาขาวิชาที่มีความเฉพาะในเนื้อหาทางวิชาชีพที่ต่างกัน การทำการศึกษาวิจัยในลักษณะนี้ต่อไป ถ้าต้องการให้การศึกษาในสาขาวิชาที่ต่างกันเป็นตัวแปรแสดงลักษณะกลุ่มประชากร ควรเพิ่มความแตกต่างให้เฉพาะและชัดเจนกว่านี้ เช่น อาจเป็นการเปรียบเทียบระหว่างคณะ/สาขาวิชา การเปรียบเทียบระหว่างชั้นปีของการศึกษา การเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่ศึกษาในชั้นปีที่มีการจัดกลุ่มความเฉพาะทางวิชาเอกของการศึกษา เป็นต้น

ส่วนที่ 2 แบบการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างกับระดับมีเดียลิตเตอเรซี

การวิเคราะห์แบบการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้พบว่า สอดคล้องกับงาน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยที่ นำมา อ้างอิงและเสนอไว้ในบทที่ 2 คือ สื่อที่นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่รับเป็นประจำวัน ตามลำดับ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เหตุผลส่วนใหญ่ในการรับสื่อวิทยุ โทรทัศน์ คือ เพราะชอบ พอลาง เพลิดเพลิน ได้รับรู้และสร้างอารมณ์ และเพื่อนำไปพูดคุย ในขณะที่การวิจัยครั้งนี้พบว่า เหตุผลส่วนใหญ่ในการรับสื่อหนังสือพิมพ์ คือเพื่อสนองความสนใจ/ได้รู้ เพื่อความ ทันสมัย/ทัน เหตุการณ์ อรรถรรณ วิจักขณะ (2534) ซึ่งวิจัยเรื่องการเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน ของผู้เรียนในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ พบว่า เหตุผลสำคัญที่ อ่านหนังสือพิมพ์รายวันคือ เพื่อรับทราบและเชื่อเนื้อหาในหนังสือพิมพ์เป็นบางส่วน หนังสือพิมพ์ ที่กลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอ่านมากที่สุดนั้น ร้อยตำรวจเอกสันตินที ประยูรรัตน์ (2535) พบ ว่า กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาสาขาวารสารศาสตร์ เปิดรับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นประจำวันมากที่สุด รองลงมาคือ เดลินิวส์ มติชน ซึ่งก็สอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้ที่พบว่าหนังสือพิมพ์ที่กลุ่ม ตัวอย่างส่วนใหญ่อ่านเป็นประจำวันมากที่สุดคือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน (ตามลำดับ) จะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นหนังสือพิมพ์ประเภท ประชานิยม (popular) ที่มีเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอสำหรับประชาชนทั่วไป ไม่ใช่หนังสือ พิมพ์ที่เน้น ข่าวและสาระเรื่องราวสำหรับผู้่านกลุ่มเฉพาะ ซึ่งมักแบ่งด้วยสถานะทางการศึกษา และอาชีพ

มณฑาวดี พูลเกิด (2539) ทำการวิจัยพบว่า รายการวิทยุ โทรทัศน์ ที่นิสิตนักศึกษา เปิดรับมากที่สุดคือรายการบันเทิง รองลงมาคือข่าว วิเคราะห์ข่าว สารคดีความรู้ทั่วไป ซึ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของร้อยตำรวจเอกสันตินที ประยูรรัตน์ (2535) ที่พบว่าในการเปิดรับ ประเภทข่าวสาร นักศึกษาส่วนใหญ่สนใจเปิดรับข่าวการบันเทิงมากที่สุด ในขณะที่การวิจัยครั้งนี้ ได้แยกแยะประเภท รูปแบบ เนื้อหาออกเป็นเรื่อง ๆ แทนการถามในแบบจัดกลุ่มลักษณะเฉพาะ ของเนื้อหา พบว่า รูปแบบและเนื้อหา รายการวิทยุ โทรทัศน์ ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในทุกกลุ่ม สาขาวิชารับเป็นประจำมากที่สุด คือ รูปแบบ เนื้อหา ที่ให้ความบันเทิง ความเพลิดเพลิน ถ้า เป็นเนื้อหาด้านข่าวสาร ความรู้ ก็มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ ธรรมชาติศึกษา ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเนื้อหาที่สนองความสนใจเฉพาะ และเป็นการพัฒนาตนให้เข้ากับ โลกปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาที่ทำให้เกิดความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรม เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับ ศาสนา ศิลป/วัฒนธรรม สภาพชีวิต ปัญหาสังคม กลับได้รับความสนใจน้อยและในระดับที่มีความสำคัญ

รองลงมา เนื้อหาที่เกี่ยวกับสังคมที่กลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้มีความสนใจบ้าง แม้จะเป็นระดับรองลงมาจากเนื้อหาด้านการบันเทิง คือเนื้อหาทางการศึกษา การเมือง

ผลการวิจัยในเรื่องแบบการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างที่พบนี้ สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับสื่อที่สนองต่อความชอบ ความพอใจ หรือสภาวะทางอารมณ์มากกว่าการรับสื่อเพื่อพัฒนาการคิด วิเคราะห์ และการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง แสดงถึงการยังไม่พัฒนาในเรื่อง media literacy ซึ่งเน้นเรื่องการเคลื่อนไหวจากการรับสื่อเพื่อความพอใจ ไปเกี่ยวข้องมากขึ้นกับความคิด (ideology) อำนาจ (power) ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relations) และความสนใจในจุดมุ่งหมายของการสร้าง (constructed) และการเผยแพร่ถ่ายทอด โดยการผลิตหรือการนำมาเสนอของสื่อ (Considine, 1995) ลักษณะและแบบการรับสื่อเช่นนี้เป็นการเสริมให้วงจรการแข่งขัน และการเติบโตทางธุรกิจสื่อในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมยิ่งแข็งแรง เติบโต และสร้างอิทธิพลครอบงำผู้รับสื่อมากขึ้น และเป็นการส่งเสริมกระบวนการผลิตสื่อที่ถูกและง่าย เพราะผู้รับสื่อส่วนใหญ่มีแบบการรับสื่อที่ง่ายต่อการตอบสนอง และสอดคล้องกับธุรกิจสื่อเพื่อความบันเทิง ดังที่ แมคควอล (McQuail, 1994) กล่าวว่า มาตรฐานที่มักใช้กันมากในกลุ่มสื่อเพื่อการค้าคือ กระบวนการผลิตที่ถูกและง่าย ในรูปแบบที่พิสูจน์แล้วในความสำเร็จ (cheap and easy production according to a proven formula) ยังมีมาตรฐานที่พิสูจน์ในทางปฏิบัติว่า "เป็นการตัดสินใจและการกระทำที่ถูกและประสบความสำเร็จ" มากเท่าใด ก็ยังทำให้เกิดอคติที่มีอยู่ก่อนแล้ว (pre-existing biases) ในการกำหนดรูปแบบ (form) และเนื้อหา (content) ของการผลิตที่คงอยู่เช่นนั้น (endure) ในขณะที่ความหลากหลาย (variety) ความเด่น หรือความมีลักษณะพิเศษ (uniqueness) และการเสนอในสิ่งนอกเหนือความคาดหวัง (unpredictability) กลายเป็นสิ่งสำคัญรองลงมา

ดังนั้น การจะพัฒนาการเรียนการสอนหรือเผยแพร่ความคิด media literacy ให้แก่เด็กและเยาวชนของไทยนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการก่อนคือ การให้ความรู้ การสร้างทัศนคติ และนิสัยในการรับสื่อที่ไม่ควรมุ่งเน้นเพื่อสนองความพอใจ หรืออารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และละเอียดอ่อน เพราะถ้าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นถูกหล่อหลอมความคิด และแบบการดำเนินชีวิต ในแบบสังคมบริโภคนิยมแล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะมองว่าสื่อก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีไว้บริโภคเพื่อความพอใจ และสนองต่อความต้องการที่หลากหลายทางอารมณ์ เหมือนกับสิ่งอุปโภค บริโภคอื่น ทำให้พลาดโอกาสในการเรียนรู้ชีวิต และเข้าใจโลกจากสิ่งที่ยังมีสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งนำเสนอ ดังที่ซาร์มิเอนโต (Sarmiento, 1995) กล่าวว่า การสร้าง media literacy ต้องพัฒนาควบคู่ไปกับทักษะในการอ่าน การเขียน การมองเห็น และการปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน ที่สื่อสอดแทรก

จุใจหรือ เข้ามาในชีวิตประจำวันด้วย 3 ระบบสัญลักษณ์ คือ ถ้อยคำ (word) ภาพ (images) และเสียง (sound) บุคคลควรมีความรู้เรื่องระบบทั้งสามนี้ ดังนั้น การที่บุคคลจะเป็นผู้รู้เรื่องสื่อ หรือ media literate ได้นั้น ต้องมีการพัฒนาเกี่ยวกับความสามารถในการอ่านหรือวิเคราะห์สื่อ เพื่อประเมินและจัดการกับข้อมูลจากแหล่งสื่อต่าง ๆ ความสามารถในการถ่ายทอดหรือ แสดงออก ซึ่งข้อมูล ความคิด ความคิดเห็น อารมณ์ ด้วยรูปแบบต่าง ๆ ความเข้าใจว่า ความเป็นจริง ถูกสร้างอย่างไร และความเข้าใจในการตีความเนื้อความสื่อ การสะท้อนความรู้สึก ชื่นชมในมรดกของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดความเข้าใจในสิ่งที่ได้รับจาก สื่อมวลชน ความตระหนักรู้ในกระบวนการคิดและการเรียนรู้ ทั้งของสังคมตนเองและสังคมอื่น ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (communicate effectively) ความสามารถในการคิดอย่างพินิจพิเคราะห์ (think critically empowers)

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่างพบว่าโดยภาพรวมแล้วกลุ่ม ตัวอย่างส่วนใหญ่มีมีเดียลิตเตอเรซีในระดับ 2 คือ เป็นผู้รับสื่อที่มีความรู้ ความเข้าใจ ใน สถาบันสื่อ / องค์การสื่อ ตามบทบาทหน้าที่ของสื่อในระบบสังคม นั่นคือ เข้าใจว่าสื่อมวลชน คือ หน่วยถ่ายทอด ข้อมูล ข่าวสาร และประสานสังคม ยอมรับการนำเสนอสารของสื่อมวลชน มีความรู้ ความเข้าใจ ในรหัส และแบบแผน การผลิตทางวิชาชีพของสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง และโทรทัศน์ รู้ความหมายตรงและเทคนิคที่สื่อใช้เพื่อดึงดูดความสนใจ ตีความ ข่าว เรื่องราว และเรื่องเล่าที่สื่อนำเสนอได้ตามจุดมุ่งหมายของการนำเสนอ ยอมรับการสร้าง ความมีส่วนร่วมของสื่อ และตอบโต้ หรือแสดงความคิดเห็นต่อสื่อด้วยการพูดคุย / วิจารณ์กับ กลุ่มคนใกล้ชิด

เมื่อพิจารณาในรายองค์ประกอบพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในทุกสาขาวิชายังขาด ความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะและการดำเนินการของสถาบันสื่อ / องค์การสื่อ ขาดทักษะในการ ตีความการเล่าเรื่องแนวเรื่องจริง แต่มีความสามารถในการตีความการเล่าเรื่องแนวบันเทิงคดีใน ระดับที่สูง ซึ่งสอดคล้องกับแบบการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มีเหตุผลเพื่อความบันเทิง อันมีผลทำให้ขาดทักษะในการพินิจพิเคราะห์เนื้อความสื่อที่เป็นเรื่องจริง

จากผลการวิเคราะห์นี้ได้ข้อสรุปลักษณะเดียวกับงานของแฮนด์ครัน (1989) ที่ทำการ วิจัยเพื่อศึกษาความตระหนักในการดูโทรทัศน์อย่างพินิจพิเคราะห์กับนักศึกษาผู้ใหญ่ แล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความมั่นใจในการใช้สื่อเพื่อความบันเทิง และมีความสนใจจำกัดอยู่ในระดับ

ความสนใจเชิงวัตถุของมนุษย์ (human interest material) ซึ่งเนื้อสารลักษณะนี้พบได้มากในการโฆษณาโดยเฉพาะทางสื่อโทรทัศน์

ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าเนื้อความหรือสิ่งที่สื่อเสนอเป็นการสร้างขึ้น แต่กลับขาดความสามารถในการวิเคราะห์จุดยืนทางธุรกิจ ทุนนิยมของสื่อ เพราะรู้และเข้าใจสถาบันขององค์กรสื่อว่าเป็นระบบหนึ่งในสังคมที่มีกลไกหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสาร ประสานสังคม ให้ความบันเทิงและบริการ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงเพราะเท่ากับว่ากลุ่มตัวอย่างหรือเยาวชนกลุ่มนี้มีความสามารถในการตีความและเข้าใจรหัส แบบแผนสื่อ ภายใต้อารมณ์ความคิดของการยอมรับบทบาทเชิงมีอิทธิพลในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อ แต่กลับเป็นผู้บริโภคสื่อบันเทิงที่มีคุณภาพ ซึ่งหากอภิปรายโดยสภาพที่เห็นได้ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าขณะที่เนื้อความสื่อที่ให้ความบันเทิง เพิ่มทุนและเทคนิควิธีการในการผลิต และเผยแพร่ แต่สื่อที่ให้ความรู้ในด้านพัฒนาบุคคลกลับขาดพลังทั้งด้านทุนและความสามารถในการสร้างสรรค์ให้มีพลังดึงดูดความสนใจ ซึ่งหากผู้รับสาร โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ยังมีทัศนคติในการรับสื่อเช่นนี้ เท่ากับทำให้ธุรกิจสื่อเพื่อความบันเทิงยิ่งพัฒนาและเติบโต ขณะที่ทัศนคติและทักษะในการรับสื่อเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในชีวิต สังคม วัฒนธรรม และโลกของบุคคลกลับลดลง เพราะขาดการฝึกฝนหรือพัฒนาการรับสื่อลักษณะนี้

ส่วนในด้านการมีส่วนร่วม และการตอบโต้สื่อ นั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถตอบโต้สื่อ เพียงแค่พูดคุยกับคนใกล้ชิด อันเป็นลักษณะของผู้รับสื่อโดยทั่วไป ทั้งที่กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะด้านความคิด และมีประสบการณ์ทางสังคมมากกว่าผู้รับสื่อที่เป็นประชาชนทั่วไป ซึ่งลักษณะนี้ก็สอดคล้อง กับ ความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อ สถาบัน / องค์กรสื่อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ายังขาดทัศนคติเรื่องสิทธิในสื่อ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการกับสื่อ

ข้อค้นพบนี้ยิ่งเป็นการยืนยันให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับ media education ในการศึกษาาระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญในการพัฒนาปัญญาของสังคม เพราะผลวิจัยแสดงให้เห็นความไม่สมดุลระหว่างการศึกษ การเรียนรู้ และสื่อ กล่าวคือ ในขณะที่เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อความสื่อ กระบวนการผลิตสื่อ สามารถตีความเนื้อความสื่อทั้งในระดับรูปธรรม และนามธรรม แต่ไม่สามารถมององค์กรสื่อในเชิงระบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบอื่นในสังคม ระบบการศึกษาจำเป็นต้องเข้ามาเสริมความสมดุลในการเรียนรู้ เพื่อให้พัฒนาการด้านสติปัญญาของเยาวชน ต่อสื่อเติบโตไปพร้อมกับการพัฒนาด้านจิตใจ และสุนทรียศาสตร์ ที่เหมาะสมกับทักษะ ความสามารถ คือ เพิ่มทักษะในการรับสื่อเพื่อพัฒนาปัญญา ไปพร้อมกับเพิ่มความเป็นเหตุเป็นผลในการรับสื่อ

เพื่อสังคม อารมณ์ อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์เนื้อความสื่อ ทั้งในเชิงความหมายในบริบทของสังคม วัฒนธรรม และในความงามตามหลักสุนทรียศาสตร์ และหากมีการสร้างความรู้สึกร่วมในสื่อได้แล้ว ก็จะเป็นการพัฒนาความสนใจ และการตอบโต้สื่ออย่างเหมาะสม อันเป็นการสร้างพลังของผู้บริโภคสื่อ ที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันสมดุลระหว่างสื่อ และผู้รับสื่อ

ข้อเสนอแนะ

1. การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้รับสื่อ จากผลการสำรวจเพื่อวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอเรซี ของนักศึกษา ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในสถาบันอุดมศึกษา ครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า มีความจำเป็นที่สถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาทัศนคติในการรับ และใช้ประโยชน์จากสื่อแก่นักศึกษา สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่ทำให้นักศึกษามีความรู้เรื่องเกี่ยวกับสื่ออย่างถูกต้องและครบถ้วนทุกด้าน สนับสนุนทักษะการตีความเนื้อความสื่อเพื่อความบันเทิง ที่ทำให้เกิดการเลือกรับสื่อที่มีคุณค่า ทั้งความคิดและความงามทางศิลปะ ด้วยความเข้าใจในตนเอง และในสื่อที่รับอย่างแท้จริง พัฒนาทักษะในการวิพากษ์สื่อ ซึ่งจะมีส่วนทำให้นักศึกษาเปิดกว้างในการรับสื่อที่หลากหลายมากขึ้น และรู้สึกมีส่วนร่วมในสื่อมากขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาพลังผู้บริโภค เพื่อการสื่อสารความคิดเห็น ความต้องการอย่างมีคุณภาพ การจัดการเรียนการสอนลักษณะนี้ คือ การพัฒนานักศึกษาให้มี media literacy ซึ่งเป็นพื้นฐานความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพในการพัฒนาสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะผู้ที่มิใช่วิชาชีพครู เพราะจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และผู้เรียน อันจะทำให้การพัฒนาผู้รับสื่อให้เป็นผู้รู้เรื่องสื่อเป็นไปอย่างกว้างขวาง และรวดเร็วยิ่งขึ้น

การจัดหลักสูตรการสอนเรื่องสื่อ (media education) ที่ประเทศต่าง ๆ ดำเนินการในช่วงปี 1960 - 1985 แบ่งได้เป็น 4 แนว คือ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2538)

1) แนวเสริมภูมิคุ้มกัน (inoculation approach) เป็นแนวทางที่นิยมมากในระยะแรกของการพัฒนาหลักสูตร media education (ที่อุบลรัตน์แปลไว้ว่า สื่อมวลชนศึกษา) ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ลักษณะดำเนินการ เช่น คัดเลือกสื่อที่ผู้สอนเชื่อว่าไม่มีผลร้ายต่อความคิดความเชื่อของผู้เรียนมาศึกษาในห้องเรียน การเฝ้าระวังหรือคัดค้านสื่อที่มีผลร้ายต่อเด็กโดยองค์กรสมาคม เช่น สมาคมครู ผู้ปกครอง องค์กรเกี่ยวกับเด็ก

2) แนวสร้างความสามารถเชิงวิพากษ์ (critical reader / view approach) ประเทศ

เยอรมัน ฝรั่งเศส และกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ได้จัดหลักสูตรแนวนี้นี้มาตั้งแต่เริ่มต้น เพราะเชื่อว่าสังคมต้องพึ่งพาสื่อประเภทต่าง ๆ มากขึ้น จึงควรสอนเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ และทักษะเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสื่อ และผลผลิตสื่อ โดยการสอนแบบมีส่วนร่วมให้รู้จักสังเกตและตีความสาระในสื่อ การรับสารอย่างเลือกสรร และการวิพากษ์วิจารณ์สื่อ

3) แนวสร้างความสามารถในการผลิตสื่อชุมชน หลักสูตรสื่อมวลชนศึกษาในหลายประเทศ เช่น สกอตแลนด์ คานาดา เยอรมัน ฝรั่งเศส นอกจากจะฝึกให้ผู้เรียนเลือกรับสื่ออย่างวิพากษ์แล้ว ยังให้ผู้เรียนสามารถผลิตสื่อที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่ออย่างเป็นอิสระ กระตุ้นการมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อชุมชน

ปัญหาการจัดหลักสูตรแนวนี้นี้ คือ ขาดแคลนผู้สอน ในบางประเทศ เช่น สกอตแลนด์ ฝรั่งเศส จึงจัดหลักสูตรระยะสั้นเพื่ออบรมครู โดยหลักสูตรประกอบด้วยความรู้เรื่องทฤษฎีการวิเคราะห์สื่อ ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์กรสื่อ และกระบวนการผลิตสื่อ และภาคปฏิบัติในการผลิตสื่อ

4) แนวสร้างความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ ทั้งรูปแบบและเนื้อหาสาระ โดยอาศัยทฤษฎีภาพยนตร์และสัญญาวิทยา (textual approach) หรืออาจเรียกได้ว่าแนววิเคราะห์การสร้างภาพลักษณ์และจิตสำนึกของสื่อมวลชนในอุตสาหกรรมสื่อ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจทั้งในสื่อและตนเอง

ปัจจุบัน การสอน media education มีเรื่องการวิพากษ์หรือพินิจวิเคราะห์เกี่ยวกับความมีอำนาจเหนือของสื่อ การนำเสนอสารของสื่อเป็นเรื่องหลัก และการผลิตเป็นเรื่องรอง สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องสื่อ หรือ media education คือ การศึกษาและการกำหนดปัญหาเกี่ยวกับ media education ตามสภาพความเป็นจริง และการรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน โดยครูเป็นผู้เสนอแนะมากกว่าสั่งสอน (Buckingham, 1995)

ผลการวิจัยครั้งนี้ นอกจากแสดงระดับมีเดียลิตเดอเรชี่แล้ว ยังแสดงให้เห็นแบบการรับสื่อของกลุ่มตัวอย่างที่ยังต้องได้รับการแนะนำ ดังนั้น การออกแบบหลักสูตรอาจเป็นการผสมผสานระหว่างแนวเสริมภูมิคุ้มกัน แนวสร้างความสามารถในเชิงวิพากษ์ และแนวสร้างความสามารถในการวิเคราะห์สื่อ คือ การชี้แนะในการรับสื่อให้เกิดประโยชน์ต่อด้านต่าง ๆ ของชีวิต การให้ความรู้เรื่ององค์กรสื่อ การทำงานของสื่อ การวิพากษ์และการตีความรูปแบบ และเนื้อหาสื่อชนิดต่าง ๆ การวิเคราะห์การสร้าง ความหมาย ภาพลักษณ์ และจิตสำนึกของสื่อมวลชน โดยพยายามให้เกิดการรวมกันของทักษะการคิดอย่างพินิจวิเคราะห์ สุนทรียศาสตร์ (aesthetics)

การศึกษาคุณค่าในเนื้อหาสาร (value message) การศึกษาเกี่ยวกับการสอดแทรกสภาพสังคม การเมือง ในเนื้อความสื่อ ซึ่งเป็นวิธีการสำคัญของ media literacy (Duncan, 1994 อ้างถึงใน Considine, 1996)

2. การพัฒนาการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยลักษณะของมีเดียลิตเตอเรซี ที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยี สถาบัน เนื้อความ และผู้รับสื่อ ครอบคลุมประเด็นศึกษาวิเคราะห์ได้มากทั้งด้านเทคนิค ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่การศึกษาวิจัยที่มักดำเนินการคือ การศึกษาเกี่ยวกับทักษะ ความสามารถของผู้รับสื่อในการวิพากษ์ หรือพิเคราะห์สื่อ โดยเฉพาะเนื้อความสื่อ อย่างไรก็ตามด้วยมิติที่หลากหลายของมีเดียลิตเตอเรซี โดยมีแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบทางความคิด ซึ่งเมื่อผู้สนใจได้ศึกษาวิเคราะห์แล้ว ก็จะสามารถพัฒนาการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซีได้มากมาย การศึกษาวิจัยต่าง ๆ ย่อมมีส่วนสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาผู้รับสื่อกลุ่มต่าง ๆ ต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พยายามดำเนินการในองค์ประกอบสำคัญของมีเดียลิตเตอเรซี โดยให้กลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์สื่อทั้งในด้าน ระบบ การดำเนินการขององค์กรสื่อ การสร้างความหมายในเนื้อความสื่อ โดยแบ่งกลุ่มเป็น 9 องค์ประกอบ เพื่อสำรวจสภาพมีเดียลิตเตอเรซีของกลุ่มตัวอย่าง โดยในขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือ ดำเนินการโดยการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม และแม้จะพยายามแสดงระดับคุณภาพของเครื่องมือด้วยการทดสอบค่าความเที่ยง (reliability) แต่ก็ยังเป็นเพียงการแสดงค่า ไม่ได้ใช้ในกระบวนการพัฒนาเครื่องมือให้มีค่าความเที่ยงสูงขึ้น

ในขณะที่การวิจัยเกี่ยวกับ media literacy มักเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กับกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง โดยกำหนดประเด็นการศึกษาไว้อย่างเฉพาะเจาะจง และให้ความสำคัญกับการสร้างการสื่อสารสองทางระหว่างผู้วิจัย กับกลุ่มตัวอย่าง ด้วยรูปแบบการดำเนินการ เช่น การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การศึกษากลุ่มเฉพาะ ดังนั้น สำหรับผู้สนใจทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซีต่อไป สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การออกแบบการวิจัยให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และเนื้อหาการวิจัย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบมีเดียลิตเตอเรซี และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เทคโนโลยีการศึกษา จิตวิทยา หลักสูตร เป็นต้น นอกจากนั้น สิ่งสำคัญอีกประการ คือ การกำหนดวิธีการวิจัยว่าจะเป็นเชิงคุณภาพ หรือเชิงปริมาณ หรือแบบผสมผสาน ซึ่งน่าจะเป็นงานที่ท้าทายสำหรับการพัฒนาการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมีเดียลิตเตอเรซี เพื่อหาความเหมาะสมของผล

งานการวิจัยที่พิสูจน์ได้ทั้งในเชิงปริมาณ แต่มีลักษณะเชิงคุณภาพที่ยังคำนึงถึง บริบทที่เกี่ยวข้อง ที่มีทั้งด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และวัฒนธรรม ที่ปัจจัยเกี่ยวกับสื่อมวลชนและผู้รับสื่อดำรงอยู่ ร่วมกัน